

Nurjailu maantieteen toisinajattelun juurena

HEIKKI SIRVIÖ

Maantieteen tutkimusyksikkö, Oulun yliopisto

Sirviö, Heikki (2019). Nurjailu maantieteen toisinajattelun juurena (Revisioning radical geography through antagonistic dialectical thought). *Terra* 131: 4, 195–208.

What is radical geography *here*? What can it mean in the context of “Finland”, understood as a political project of state formation, language and culture? Interpreted in a context-sensitive way, radical geography cannot be merely an attempt to import ideas from the anglophone geography. Instead, it must be able to address locally relevant questions and by doing so to introduce a unique perspective on/of radical geography. In this paper, I draw on philosopher Pauli Pylkkö who has questioned the political and cultural project of the Finnish state formation as European colonisation, arguing that this process has been detrimental to nature–society-relationship lived through language. At the core of the colonisation has been the introduction of the western universalistic, objectifying and subjectifying metaphysics, which in turn have enabled the projects of centralised political power and capitalist exploitation of nature. Pylkkö questions the translatability of language and cultural practice, the universal validity of technoscience and the modern subject by exploring the possibilities of asubjective experience and pre-conceptual dialectic that enable the non-European language speakers to reassess their relationship with local language, tradition and nature. I explore the possibilities of this provocative re-interpretation for radical geography and relate it to geographical research on indigenous and local-traditional cultures, as well as degrowth and diverse economies.

Key words: nature-society relationship, colonialism, dialectics, asubjectivity

Heikki Sirviö, Vihtamontie 36, FI-88610 Vuokatti, Finland. E-mail: <heikki.sirvio@oulu.fi>

Aiemmin akateemisena filosofina ja sittemmin vapaana kirjoittajana ja esseistinä toimineen Pauli Pylkön *nurjailuksi* nimittämässä filosofisessa myyräntyössä avautuu mahdollisuuksia radikaalimaantieteelle. Väitteen tarkentamiseksi tarvitaan katsaus Pylkön ajatteluun sekä näkemys sen annista radikaalin maantieteen hahmottelemiseen suomeksi. Mitä muuta radikaali maantiede voi olla kuin anglofonisen ajattelun brändien tuontiyritystä ja kierrättämistä, ja mitä on radikaali *täällä*? Miten eurooppalaisen kolonisaation ja kielten kääntymättömyysongelman kautta voidaan ymmärtää Suomen valtiollistuminen ja maantieteen asema tässä hankkeessa? Pylkön nurjailu suomen kielen vetäytymisestä ja siihen kytkeytyvästä luontosuhteen tärvelymisestä eurooppalaistumisen paineessa tarjoaa näille kysymyksille väkevää maaperää. Pylkön vastakkainasettelut saattavat suhteellistua luovasti myös dialektisessa liikkeessä paikallisuut-

ta ja luontosuhdetta tarkastelevan maantieteellisen tutkimuksen kanssa. Rakennan artikkelissani yhteyksiä Pylkön haastojen, radikaalin maantieteen, sekä tila- ja luontosuhteiden kysymysten välille tavalla, joka sallii maantieteen vakiintuneiden käsitteellistämisen tapojen ajattelemisen uudelleen.

Varhemmin radikaalimaantiede viittasi englanninkielisessä viitekehityksessään lähinnä marxilaisen yhteiskuntateorian ja sen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksenasettelujen ujuttamiseen osaksi imperialismiin ja valtiollistumisen hankkeita palvellutta tieteenalaa (esim. Theodore ym. 2019). Maantieteen lähtökohtia ja perinteitä haastanut orientaatio korosti tutkimusta toimintana ja tienä yhteiskunnalliseen muutokseen. Tätä taustaa vasten radikaalin maantieteen nykyinen tavoitteisto sisältää tieteenalan perinteen ja sen mukana varhemman radikaalin haastamisen, mutta myös tietyn ristiriitaisuutta versovan juuren (lat. *radix*) ja sen

vesojen seuraamisen. Nykyhetkessä suurin yhteiskuntaa määrittävä ristiriita liittyy ihmisen luontosuhteeseen, jonka ongelmat ilmenevät moninaisena kehkeytyvässä ekologisessa ja ilmastokriisissä. Luontosuhteen ongelmassa silmiinpistävää on, että luonnon (tiettyjen ekosysteemien, lajien, monimuotoisuuden jne.) tuhoutuminen kulkee käsi kädessä inhimillisen kielten ja kulttuurien kirjon kaventumisen ja tasapäistymisen kanssa. Useimmiten dodon tietä käyvät alkuperäis- ja perinnekulttuurit sekä niiden kielet ja elämäntavat. Radikaalin maantieteen vaatimus on siis tunnistaa tieteenalan osallisuus kriisiytyvässä kehityksessä ja tutkimuksen kautta kertoa, mitä on tehtävä – tai oltava tekemättä.

Koettelen Pylkön merkillistä filosofis-kirjallista pyrkimystä länsimaisen teknistieteellisen maailmankuvan purkamiseen ja haastamiseen suhteessa mahdollisiin tapoihin ymmärtää radikaali maantiede. Pylkön tausta on akateemisessa filosofiassa, jonka sisällä hän erikoistui logiikkaan, kielifilosofiaan ja kognitiotieteeseen. Hän opiskeli ja väitteli tohtoriksi professori Jaakko Hintikan ohjauksessa 1980-luvulla ja toimi 1990-luvulla filosofian tutkijana sekä Yhdysvalloissa että Suomessa (Tukiainen 2011: 3). Luovuttuaan akateemisesta tutkijanurasta 1990-luvun lopulla Pyllkö suuntautui kulttuurisesti spesifien merkitysten, kääntymättömyyden sekä länsimaisen teknistieteellisen maailmankuvan ja sen määrittämän luontosuhteen ongelmiin. Näistä aiheista hän on kahden vuosikymmenen aikana kirjoittanut omaperäisen ja haastavan, pääosin suomenkielisen tuotannon, joka osoittaa sekä filosofisesti korkeatasoista ajattelua että kirjallista taitoa erityisesti poleemisissa tyylissä.

Pyllkön filosofinen suomalaisuuden uudelleentulkinna kehkeytyi aluksi sarjassa haastavia puheenvuoroja ja polemiikkeja *niin & näin* -lehdessä. Aiheen avasi kirjoitus nimeltä ”Suomen kieli on vetäytymässä ja jättämässä meidät rauhaan toisillemme” (Pylkkö 1998). Otsikon vetäytyminen on tulkittavissa suomen kielen erityisten, asubjektivisten voimavarojen hiipumisena; kieli jättää rauhaan sekä eurooppalaistumisen seurauksena muotoutuneet subjektit, henkilöt, että näiden henkilöiden kokemukset, jotka eivät enää pysty yhdistymään ”muiden tai muihin kokemuksiin” (Salminen & Vadén 2018: 57). Pyllkön tulkinta suomalaisuudesta sai ensimmäisen dialogisen ilmauksensa kirjoituksessa ”Ukon ilta”, joka julkaistiin kokoelmassa *Kirjoituksia Väinö Linnasta* (2006a). Teesinsä hän kirkasti Uuni-kustannuksen julkaiseman Friedrich von Schelling -suomennoksen kirjoittamassa kääntämisen periaatteita ja mahdollisuutta seuranneessa kiistassa (esim. Kurki 2005, 2006; Oittinen 2006; Pyllkö 2006b–d; Riikonen 2006). Näitä seurasi

kolme kirjoituskokoelmaa, jotka jatkoivat aiheen kehittelyä erityisesti suhteessa dialektiseen ajatteluun (Pylkkö 2010, 2013, 2015).

Tulkintani mukaan Pyllkön ajattelussa avautuvat radikaalimaantieteen mahdollisuudet koskevat valtiollista kulttuurista järjelyä ja sitä toteuttavia käytäntöjä sekä laajemmin teknistieteellisen sivilisaation luonnetta ja seurauksia. Nytemmin jo kymmenen vuotta vanhoissa ”Nokia-Suomen” raunioissa nämä ajatukset osuvat täsmällisesti kiipupisteisiin kysyessään fennomanian hankkeen tuottaman ”suomalaisuuden” (esim. Siltala 1999; Lahtinen 2006; maantieteessä esim. Häkli 1999, 2008) kulttuurista sisältöä teknistaloudellisesti järjellevässä kilpailuvaltiossa (Moisio 2012) sekä näiden ”eurooppalaisten” kulttuurin ja järjen läjitysten suhdetta kielessä ja paikallisuudessa eloisan luontosuhteen rappioon.

Eryteisesti kysymyksen jälkimmäinen osa läpäisee monia alue- ja tarkastelutasoja: Pyllkön ajattelusta avautuu vaatimus kysyä teknistieteellisen sivilisaation luonnetta ja seurauksia suhteessa paikallisten kielten ja kulttuurien elinvoiman ehtymiseen sekä luonnonympäristöjen tärvelymiseen aina planetaarisia ilmasto-olosuhteita myöten. Pyllkölle alueellinen tai paikallinen näyttäytyvät luontosuhteen kannalta ratkaisevina aluetasoina, kun taas valtiokehityksen myötä muotoutunut ja luonnon-tieteellisteknisen kompleksin varustama (yli-)kansallinen taso on selkeästi osa ongelmaa. Tulkinna on hyvät historialliset perusteet – esimodernit paikalliskulttuurit eivät kyenneet aiheuttamaan maailmanmittakaavaisia ongelmia – mutta kysymys paikallisuuden ehdoilla jäsentävästä luontosuhteesta ja sen hyveellisyydestä on pidettävä avoimena. Ensinnäkään aluetaso ei suoranaisesti määrää luontosuhteen laatua ja toiseksi kilpailevat sosiaalistumisen skaalat pakottavat kysymään, onko nykyisenä aikana edes mahdollista (tai toivottavaa) sosiaalistua yksinomaan paikallisesti.

Pyllkön ajattelussa radikaaleja ovat erityisesti se-länkäännön ja luopumisen vaatimukset, jotka koskevat eurooppalaisen universalisoivan ja esineellistävän metafysiikan hylkäämistä ja luopumista teknistieteellisen sivilisaation edistykseen ja kasvun tavoitteista. Näiden hallitsevien todellisuus- ja ihmiskäsitysten heikentäminen on tarpeellista, koska ne ovat rakenneyhtäläiset ympäristökriisin tuottamisen kanssa.

Kehittelen artikkelissani kahta tulkintalinjaa näihin teemoihin ja haastoihin: (1) Suomen (valtiona, kulttuurina) ajattelemista uudelleen tunnistamalla valtionmuodostukselle keskeisen fennomaanisen hankkeen koloniaalinen luonne ja seuraukset, joista tärkeimmäksi nousee (2) luontosuhteen teknistieteellinen välineellistyminen sekä alueellisiin

olosuhteisiin pitkässä saatossa sopeutuneen luontosuhteen ja siinä elävän kielen näivettyminen. Maantieteen kannalta nämä aiheet kannustavat tarkastelemaan tieteenalahistoriaa ja sen kantamia koloniaalisia asenteita (vrt. Harle & Moisio 2000) osana valtionmuodostusta, hyvinvointivaltion myötä tapahtunutta luontosuhteen murrosta (teollistumista, kaupungistumista) ja sen voimakkaan hyväksikäyttävää ”luonnon tuottamisen” (Smith 2010) tapaa, sekä viimein sosiaalisen ja alueellisen eheyden purkautumisen kulttuurisia edellytyksiä kilpailuvaltiosta (esim. Moisio 2012, 2015; Sirviö 2015; Luukkonen & Sirviö 2017). Pyrin erityisesti tunnistamaan tieteenalan itseymmärryksen radikalisoinnin mahdollistamia jatkotutkimusaiheita. Näin ollen tutkimuskysymykseni ovat: (1) miten maantieteellinen itseymmärrys Suomessa tunnetun valtion prosessista on radikalisoitavissa pylkköläisen tulkinnan kautta; sekä toisaalta, (2) kuinka tunnistaa luontosuhteen ongelma paitsi tieteellisenä ja teknisenä myös kielellisenä ja kulttuurisena kysymyksenä, ottaen samalla huomioon, mitä radikaalia suomalaisessa maantieteessä on tässä suhteessa jo tehty (esim. Mustonen 2009; Lehtinen 2013, 2015; Mustonen & Lehtinen 2018).

Esitän seuraavaksi katsauksen dialektiikkaan pylkköläisen nurjailun ymmärtämisen edellytyksenä. Sen pohjalta tarkastelen suomen kielen ja kulttuurin ongelmaa, mistä siirryn luonnontuhon ja länsimaisen ajattelun yhteyden problematiikkaan. Ydinaineistoani ovat Pylkön essee ”Esikäsitteellisyuden dialektiikka” (2013) sekä vuorokeskustelut ”Ukon ilta” (2006a), ”Vuorovesi” (2009), ja ”Jäteasema” (2013). Tulkinnassani sovellan lukutapaa, jossa kontekstualisoin Pylkön tekstit uudelleen osana radikaalin maantieteen ajattelua samalla kun luen niitä hermeneuttisesti ymmärtäen. Lopuksi tulkitsen nurjailun retorista ehdottomuutta dialektiikan mahdollistaman suhteellisuuden kautta ja tarkastelen tästä aukeavia kulttuurisen itseymmärryksen sekä luontosuhteen politisoinnin mahdollisuuksia.

Riitelevyys ja esikäsitteellisyuden dialektiikka

Pylkön metodi on riitely. Tämä tulee ymmärtää yrityksenä käydä päin syvään juurtuneita ja kollektiivisesti omaksuttuja käsityksiä kansallistetun kielen ja kulttuurin kautta ymmärretystä suomalaisuudesta sekä luonnontiede-tekniikan kautta muotoutuvasta luontosuhteesta. Riitaisuus ilmenee luopumisen ja selänkäännön kielikuvissa sekä Pylkön ”yksityiskielessä”, *nurjailun ja suomisuuden* kaltaisissa uu-

dissanoissa, jotka vänkäävät yleiskielen painolastia vastaan.

Riitelyn menetelmällisyys tulee parhaiten esille Pylkön taitavasti viljelemässä filosofisen vuorokeskustelun tekstilajissa (Pylkkö 2006a, 2009, 2013). Nämä tekstit selventävät vastaväitteiden kautta poleemisia ja vakiintuneiden ajattelutapojen vuoksi hankalasti omaksuttavia teesejä sekä sisällyttävät ilmeisimmät vastaväitteet kirjalliseen esitykseen itseensä. Tämän ansiosta Pylkön ajattelu ei takerru ilmeiseen, vaan voi hylätä valmiin ladun ja suunnistaa umpihankeen, työlääseen vapauden maastoon.

Pylkön riita *tietyn* maailman kanssa koskee länsimaisen ihmis- ja todellisuuskäsityksen haastamista ja hylkäämistä. Tämä on mahdollista kielen ja ajattelun suhteen tunnistamisen sekä esimodernin dialektiikan traditiosta ammentavan esikäsitteellisyuden dialektiikan kautta. Kulttuurinen konteksti tälle keskustelulle liittyy ennen muuta eurooppalaisen ajattelun omaksumaan universalistiseen rooliin, sen kannatteleminen projektien (luonnontiedetekniikan, kapitalismin, valistusaatteiden, valtioiden järjestelmän, demokratian) menestykseen, ja niiden myötä etenevään kulttuurien monimuotoisuuden¹ kaventumiseen ja luonnonympäristöjen tuhoutumiseen. Pylkön ajattelu haastaa eurooppalaisen valloittajakulttuurin perinpohjaisesti. Hallinnon, tekniikan ja tieteen tavoitteet ovat välineellisiä ja ihmiskeskeisiä, ja ne tähtäävät ensisijaisesti hyödyn, onnellisuuden ja hyvinvoinnin kaltaisiin asioihin piittaamatta näiden pyrintöjen seurauksista muulle elolliselle. Tämän ajattelutavan edellytys on Pylkön (2015b: 8) mukaan indoeurooppalaisten kielten esineellistävässä ja yksilöivässä metafysiikassa, jota ilman moderni käsitys subjektista ei olisi mahdollinen.

Universalismin ytimessä on näkemys kielestä ensisijaisesti kommunikaationa, mikä johtaa olettamukseen kielten ja kulttuurien kääntävyydestä ja torjuu lähtökohtaisesti ainutkertaisen merkitysten ja kääntymättömän kielikokemuksen mahdollisuuden (Pylkkö 1998b: 265). Ajatus kielestä kommunikaationa luottaa vahvasti kielen ja maailman vastaavuuteen, kun taas näkemys jatkuvasti

¹ En oleta kulttuurille alkuperäistä tai yhtenäistä ja tarkasti paikantuvaa olemusta. Kulttuurit ovat historiallisesti muuttuvia ja kerrostuneita. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kulttuurin muutos olisi luonteeltaan neutraalia ja ongelmatonta, sillä kulttuurien muutokseen liittyy esimerkiksi kolonialismin kaltaisia hierakkisia ja olemuksensa kautta (väki)valtaansa oikeuttavia käytäntöjä. Samoin kansallisuusaatteelle ominaista kertomusta kulttuurisesta yhtenäisyydestä on tarkasteltava osana valtionmuodostuksen homogenisoivaa ja hallittavaksi tekevää prosessia, siis korkeintaan aikaansaannoksena, ei prosessin lähtökohtana.

muuttuvasta maailmasta pakottaa kyseenalaistamaan kielen kyvyt ja tarkkuuden maailman kuvaajana. Kääntymättömyyden ongelma tunnustetaan suhteellisen harvoin, mutta vaativan kielenkäytön yhteydessä siihen törmätään kieliperheiden sisälläkin (esim. Cassin 2004; Apter 2013). Kääntymättömyyden tunnustamista on syytä pitää radikaalina ongelmanasetteluna, jonka kautta voidaan tehdä näkyväksi ”kansainvälisyyteen” tai ylikansallisiin suhteisiin sisältyvät, usein annettuina otetut hierarkiat ja niitä hyväksikäyttävä valta.

Moderni subjekti käsittää itsensä erilliseksi ympäristöstään, muotoilee tavoitteita ja päämääriä, järjelee teknisiä keinoja niihin pääsemiseksi ja kommunikoi toisten subjektien kanssa. Ongelmana on, että subjekti² on myös kokemusta yksipuolista ja olemista tasapäästävä kontrollirakenne, joka tehokkaasti ratkoo ristiriidat ja katkoo ihmisen yhteyden ympäristöönsä. Tämä valistunut, itsenäinen, järjelevä ja etujaan ajava ihminen on Pylkön sanoin kantilainen ”maailmanporvari”, joka voi olla olemassa vain teknologian turvarakennelman varassa (Pylkkö 2005: 61; vrt. esim. Heidegger 2007; Jünger 2010). Juuri tämänkaltainen kokemusrakenne ja käsitys ihmisestä subjektina mahdollistavat länsimaisen järjen, etiikan, viihteen, tekniikan ja kuluttamisen maailmanvallan sekä sille ominaisen syvästi ongelmallisen luontosuhteen.

Eurooppalaisen ajattelun ylivoimainen suhteellistaminen on Pylkön mukaan mahdollista esikäsitteellisyiden dialektiikassa. Tällöin dialektiikka ymmärretään ennen kaikkea taitona, jonka avulla voidaan tunnistaa eriytymättömän ja käsitteellistämättömän kokemuksen saamia hahmoja ja uomia. Esimoderni piirre on luopuminen modernista pakkomiellestä ristiriitojen ratkaisuun; dialektiikka ei ”tuota” synteesejä vaan vuoroin valaisee ja hämärtää ajateltavaa asiaa ja sen ajattelemisen edellytyksiä. Ristiriidat elävät esikäsitteellisessä kielessä, koska niitä ei ole kesytetty kieliopilla ja logiikalla. Esikäsitteellinen puhe ilmaiseekin tyypillisesti kokemusta, jossa ”yhteisö kulttuurinsa avulla sulautuu luonnonympäristöönsä” (Pylkkö 2013: 102–103). Se siis liittyy holistiseen todellisuuskäsitykseen sekä arkitodellisuuden ristiriitaisiin, ennakoimattomiin, satunnaisiin, ainutkertaisiin ja kääntymättömiin piirteisiin, joita käsitteet eivät tavoita.

Esikäsitteellisyys ei merkitse käsitteellisyiden torjuntaa, vaan sen avulla pyritään tunnustamaan käsitteellisen kielen ja ajattelun rajoitukset. Ihmisen kokemus ei ole tyhjentävästi kuvattavissa millään käsitteellisillä keinoilla, olivatpa nämä

sitten tieteellisiä tai epätieteellisiä, materialistisia tai idealistisia. Tieteellinen (käsitteellinen, teoreettinen, kvantitatiivinen) tutkimusasenne tavoittaa heikosti monia kokemuksen alueita, kuten olemassaolon kokemuksen, esteettisen tai uskonnollisen elämyksen, voimakkaat tunnekokemukset (rakkauten, vihan, vapauden) tai tieteellisen keksimisen (nyt-hetkessä tapahtuvana). Ristiriitaisuudessaan, irrationalisuudessaan ja tunnetun ylittävyydessään tällaisten kokemusten ydin on radikaalisti esikäsitteellinen ja pakenee käsitteellistä asennetta ja sen järjestystä (Pylkkö 2012: 31). Käsitteellisten järjestelmien piiriin tuotuna esikäsitteellisestä puheesta puuttuu usein kieliopillisesti subjekti–predikaatti–objekti–rakenne, eikä siitä loogisesti voida aina tunnustaa subjektia ja predikaattia, ainakaan merkitystä laimentamatta. Esikäsitteellinen puhe ei siis yksilöi aihettaan esineeksi tai oletta puhujaa tai edes puheessa kuvattua ihmistä henkilöksi (Pylkkö 2013: 107).

Tämän dialektiikanäkemyksen kannalta keskeisiä ajattelijoita tai dialektiikan harjoittajia ovat Herakleitos, Mestari Eckhart, von Schelling, Richard Wagner, Gaston Bachelard, Carl Jung, Wolfgang Pauli, Theodor Adorno sekä Nils Bohr (Pylkkö 2013: 100–101). Pylkön kaanon osoittaa, että kaikesta poleemisuudestaan huolimatta hänen ajattelunsa ainakin alkaa eurooppalaisen filosofian sisäisenä kritiikkinä. Perustelu juuri näiden ajattelijoiden (eikä esim. Georg Wilhelm Friedrich Hegelin, Karl Marxin tai Alexandre Kojèven) nostamiselle dialektiikan keskeisiksi hahmoiksi nojaa väitteeseen heidän ajattelunsa suuntautumisesta eurooppalaisen ajattelun teknistä ydintä vastaan. ”Ukon ilta” -dialogissa Pylkkö (2006a: 396) ilmaisee ajatuksen näin: ”Kvanttiteorian holismissa ja Schellingin dialektiikassa eurooppalainen mieli koee rajojaan. [Euroopan] Hävitystyötä ei kannata aloittaa näistä. Se ois sama kuin jos yrittäis tuhota linnakkeen tuhoamalla ekaks sen rotat.”

Eurooppalaisittain oppinut Pylkkö rakentaa siis poleemisen nurjailunsa eräänlaisen kompromissin varaan: eurooppalaisessa ajattelussa on vähintäänkin perifeerisiä osasia, jotka nakertavat sen hierarkisoivaa, teknistä ja esineellistävää ydintä. Riitelyn ohella tätä kompromissia voi pitää toisena Pylkön ajattelussa tunnustettavana menetelmällisenä piirteenä: sitouduttaessa dialektiikkaan ja kaikkien kiinnostavien kysymyksenasettelujen alkuristiriitaisuuteen ei ajattelu voi turvautua erottelujen ehdottomuuteen, vaan erottelut suhteellistuvat ajatuksen dialektisessa kaksoisliikkeessä. Tästä perspektiivistä ”Eurooppa” ei ole homogeeninen tai yksioikoinen kokonaisuus, eikä nurjailu ole mahdollista ilman eurooppalaisen ajattelun syvällistä tuntemusta ja sen ongelmallisuutta koskevaa tietoisuutta.

² Subjekti ymmärretään tässä erityisenä tietoisuuden muotona, ei yleispätevänä ontologisena terminä.

Esikäsitteellinen viittaa kokemukseen, jota subjekti ei jäsennä tai jossa se murtuu (Pylkkö 2013: 234). Tästä syystä esikäsitteellisuuden dialektiikkaa on lähestyttävä asubjektiiivisuuden kautta. Filosofian historiassa asubjektiiivinen juonne löytyy esimerkiksi David Humelta, Arthur Schopenhauerilta, Friedrich Nietzscheltä ja Martin Heideggerilta, ja kahden jälkimmäisen kautta sen kaikuja on nähtävissä ranskalaisessa antihumanismissa, kuten Michel Foucault'n valtakäsityksessä (Pylkkö 1998b: 183–184). Ranskalaisen filosofian vaikutuksesta nykyinen yhteiskuntatiede osaa kysyä subjektivaatiota prosessina, mutta ei yleensä tule toimeen ilman subjektia. Pylköllä asubjektiiivisuus, eli modernin länsimaisen subjektin ("maailmanporvarin") kokemusrakenteen heikentäminen tai romahduttaminen, on edellytys ymmärtää ei-eurooppalaisia olemisen ja kokemisen tapoja.

Jos suomi muuna kuin indoeurooppalaisena kielenä (pitkäkestoisesta eurooppalaistumisestaan huolimatta) edelleen osoittaa tämänsuuntaisia taipumuksia, kuten heikkoa esineellistymistä tai henkilöitymistä, voidaan siinä tavoittaa teknistyneen todellisuus- ja ihmiskäsityksen vastaisia merkitysulottuvuuksia. Esimerkiksi Antti Salminen ja Tere Vadén (2018) ovat tavoittaneet tätä osittamatonta olemista sanalla *elo* kuoriessaan fossiilipolttoaineiden mahdollistamaa modernia kokemusta ja osoittaessaan mahdollisuuksia irtautua siitä. Voidaankin väittää, että asubjektivaatio on välttämätön edellytys ympäristökriisin ratkaisemiselle, sillä kriisin tuottanut yhteiskunta on järjestäytyneenä läpikotaisin subjektiiivisen halutalouden ehdoilla (Salminen & Vadén 2018: 168). Kulttuurisesti asubjektivaation ja toisintietämisen edellytyksiä on etsittävä Euroopan ulkopuolelta³, tai, kuten esimodernin dialektiikan tapauksessa, sen reunoilta.

Sovellan seuraavaksi pylkköläistä länsimaisen ajattelun riitauttamista Suomen valtiolliseen ja kulttuuriseen muodostamiseen, jossa maantiede on ollut vahvasti osallisena (esim. Granö 1932; Hildén 1932, 1958; Westerholm & Raento 1999, ks. myös Linkola 2013; Tiitta 2015) Tähän kuuluu paitsi kansallisen kulttuurin muodostaminen (tai kulttuurin kansallistaminen) myös Suomen tilallisuus-

den tunnistaminen – aina suhteessa Eurooppaan. Tämä huomio johdattaa artikkelini pääaiheeseen, toisinaan maantiedettä määrittäväksikin nostettuun yhteiskunnan luontosuhteeseen (esim. Hägerstrand 1976), joka Pylkön ajattelussa kietoutuu erottamattomasti kysymyksen kielestä ja kulttuurista.

Merkillinen siirtomaa Suomi: Fennomanian ohjelma ja suomalaisen kulttuurin perusristiriitä

Ensimmäinen radikaalimaantieteen mahdollisuus Pylkön ajattelussa aukeaa Suomen kansallisen ja kulttuurisen olemassaolon kysymisen kautta, näiden eurooppalaista kolonisaatiota toteuttaneiden hankkeiden merkitysrakenteiden ja järjen purkamisena. Kolonisaatioprosessin alkuna voidaan pitää historiankirjoituksessa ja muussakin muistelussa miltei aina myönteiseksi nähtyä yhteyden muodostumista Eurooppaan, jonka viitekohteita voivat olla kauppayhteydet, kristinuskon leviäminen, tai päätyminen osaksi poliittista karttaa Novgorodin ja Ruotsin rajanvedon seurauksena (esim. Moisio 2008; Kuisma 2009).

Tehdäkseen eron virallistetun suomalaisuuden ja sitä kenties edeltäneiden, mutta mahdollisesti edelleenkin läsnä olevien, kesyttämättömien kulttuuristen aineiden välille, Pylkkö (2010: 123) käyttää termiä *suomisuus*. Periaatteessa se on tekninen termi, uudissana, joka pyrkii välttämään "suomalaisuuden" kansallistetun kulttuurin painolastin ja viittamaan ohi eurooppalaisen hapatuksen. Toisaalta käsite on hyödyllistä ymmärtää kysymisen, purkamisen ja tietynlaisesta suomalaisuuskäsityksestä luopumisen tapana. Sen avulla voidaan kysyä, mitä oli se rahvas⁴, jota valtionmuodostuksessa sivistettiin kansaksi ja subjektiivitettiin kansalaisiksi. Tai mitä oli se suullinen perinne, tapakulttuuri ja elämänneuvot, joiden aineksista leivottiin kansallinen kulttuuri – ja mitä tästä aineksesta kelpuutettiin mukaan ja mitä ei? Pylkön tekemän käsitteellisen eron avulla on periaatteessa mahdollista kysyä myös, mitä ovat tässä hetkessä elävät suomisuuden ilmentymät, tai miten kielen ja mieleen sekä alueelliseen luontosuhteeseen sitoutunutta ajattelua ja olemista voidaan toteuttaa nyt.

Suomisuus viittaa suomen kielen ainutkertaisiin ja kääntymättömiin merkityksiin, jotka Pylkkö nimeää merkillisyyksiksi. Erityisesti nämä kielen ja

³ Teesin suuntautuminen "Eurooppaa" vastaan on osa tieteen Eurooppa-keskeisyyden ongelmaa. Kielen kantaman metafysiikan ja siitä todellisuus- ja ihmiskäsitykselle koituvien seurausten tunnistaminen muissa kuin indoeurooppalaisissa kielissä edellyttäisi huomattavaa kielitieteellistä perehtymistä. Tätä ongelmanasettelua lähentyvänä voidaan pitää esim. kielten kääntymättömyyteen suuntautuvaa tutkimusta (Apter 2013) tai uralilaisten kielten filosofia-kilofian mahdollisuuden ajattelemista (Kaplinki 2000).

⁴ Tässä rahvasta ei tule ymmärtää oletetusti valmiina (primordiaalisena) kulttuurisena ykseytenä vaan "ainesanana", valtionmuodostuksen kohteeksi rajatun alueen heterogeenisenä populaationa.

ajattelun merkillisyydet liittyvät luontosuhteeseen ja sen kannattelemiin elämäntapoihin: suomen kieli saavuttaa eloisuuden ja sointuu parhaiten pitkässä saatossa asuttamiinsa yhteyksiin: metsässä, metsällä, vesillä, kalalla, viljelyssä, verstaissa ja käsitöissä. ”Kulttuurikieleksi” eli kirjallisuuden ja filosofian tapaisten eurooppalaisten kulttuurikäytäntöjen kasvualustaksi suomi sen sijaan taipuu työläästi. Syy tähän on kirjallisuuden ja filosofian läheinen yhteys indoeurooppalaisten kielten metafysiikkaan: niiden korkeatasoinen harjoittaminen vaatii äidinkielenomasta kieleen kasvamista. Toinen ongelma, josta kansallisen sivistyksen diskurssissa on oltu huomattavasti tietoisempia, liittyy filosofian ja kirjallisuuden tradition pitkäikäisyyteen ja itsetietoisuuteen. Niihin osallistuminen vieraalla ja marginaalisella kielellä, jolta puuttui kirjallinen traditio ennen kuin se eurooppalaisen esikuvan mukaisesti yritettiin luoda, on hankkeena vähintäänkin yltiöpäinen.

Pylkön tulkinta asetelmasta on tarkoituksellisen ehdoton (vrt. otsikot ”Merkillisyyys ja herrastelu – käänös fennomanian umpikujassa” [2006b], ”Suomi perustuu ehdykseen” [2006c] sekä ”Fennomanian umpikujasta nykysuomalaiseen itsepetokseen” [2006d]) ja pyrkii politisoimaan Suomen suhteen Eurooppaan selvärajaiseksi ystävä–vihollinen-asetelmaksi (vrt. Schmitt 2015). Tämä on ymmärrettävä suhteessa diskurssiin, jossa Suomea varsinkin Euroopan unionin (EU:n) jäsenyyden myötä strategisesti ja vaihtoehdottomasti määriteltiin eurooppalaisuuden kautta (vrt. Moisio 2003, 2008).

Fennomanian ohjelman ja suomalaisen valtionmuodostuksen menestyksen vuoksi koko ajatus näiden hankkeiden koloniaalisesta luonteesta on syvästi intuition vastainen. Tunnetusti hankkeet tähtäsivät Suomen muodostamiseen eurooppalaiseksi valtioksi ja suomalaisten sivistämiseen eurooppalaisiksi kansalaisiksi. Samalla Suomi haluttiin liittää osaksi maailman taloudellista ja poliittista järjestelmää. Pylkön mukaan fennomanian hankkeessa on kuitenkin kohtalokas valuvika: se on tuomittu epäonnistumaan olleessaan kulttuurin (taiteena, tieteenä, filosofiana, poliittisena ajatteluna) olevan siinä määrin kielestä riippumattonta, että se voidaan ”siirtää” kieliryhmästä toiseen (maantieteessä esim. Granön [1930] pyrkimys luoda johdonmukainen suomenkielinen käsitteistö, joka mahdollistaa saksalaisen *Landschaft*-tradition mukaisen alueellisen analyysin). Tämä siirtäminen sisältää ajatuksen kielten ja kulttuurien hierarkioista sekä jäännöksettömän omaksumisen mahdollisuudesta ja toivottavuudesta, siis jäljittelystä sivistyksen nimissä. Vaikka provokatiivista ajatusta fennomanian umpikujasta ei hyväksyisi sellaisenaan, on väitetä suomalaisen kulttuurin perusristiriidasta

tai kaksisieluisuuden ongelmasta (jotka ilman muuta läpäisevät myös Pylkön ajattelun) mahdollista hyödyntää perattaessa suomalaisen yhteiskunnan erikoislaatua ja kipupisteitä.

Pylkön keskeinen esimerkki, kenties keksimisen lähtökohta, on suomalaisen kirjallisuuden ja filosofian mahdottomuus⁵, ja ennen kaikkea havainto, jonka mukaan eurooppalaisista esikuvista poiketen suomalaisella filosofialla ja kirjallisuudella ei ole juuri mitään tekemistä keskenään. Pylkön teesien mukaan filosofia ja kirjallisuus ovat eurooppalaisia traditioita ja perustuvat indoeurooppalaisten kielten rakenteeseen sekä tähän rakenteeseen kiinnittyvään metafysiikkaan. ”Filosofia on olemisen ja kokemuksen pohdintaa niin kuin oleminen ja kokeminen näyttävät indoeurooppalaisissa kielissä” (Pylkö 2006b: 7). Kirjallisuus puolestaan, ainakin suomalaisen kirjallisuuden valtamuodon eli romaanin osalta, pyrkii vastaamaan omassa historiallisessa tilanteessaan nouseviin esteettis-filosofisiin ongelmiin romaanitaiteen traditiosta kumpuavien keinoin. Jos tämä traditio on ohut ja vieras, ja erityisesti jos ongelmat eivät ole ”eurooppalaisia”, voi lopputulos näyttää siltä kuin 1900-luvun suomalainen kirjallisuus (ja erityisesti sitä koskevan keskustelu), joka kenties käsitteli kyvykkäästi voimakasta murrosta elävän agraariyhteiskunnan ongelmia, mutta tuskin osallistui eurooppalaisen romaanitaiteen muotokielen kehitykseen muuten kuin jäljittelemällä. Tämä tulkinta ei pohjaudu näkemykseen ”suomalaisen kirjallisuuden” laaduttomuudesta tai epäonnistumisesta, vaan paremminkin suomalaista kirjallisuuskustelua määrittäneeseen ”vertailutyöttymättömyyteen”; kirjailijoiden ja teosten arvuttamiseen eurooppalaisen kirjallisuuden mittapuulla, jonka nykyinen ilmentymä on suomalaisen kirjallisuuden kansainvälisyyden ja vientikelpoisuuden arviointi.

”Suomalainen kulttuuri” on suomisuuden joukkohauta⁶

Kulttuurikritiikkiään Pylkö on kehittänyt ennen muuta *niin & näin* -lehden kiistakirjoituksissaan (2006b–d) sekä vuorokeskusteluissa ”Ukon Ilta” (2006a) ja ”Vuorovesi” (2009), mutta myös Veikko Antero Koskeniemiä (2009), Väinö Linnaa, Pentti Saarikoskea ja Paavo Haavikkoa (2015) käsitte-

⁵ Suomalainen filosofia kytkeytyy tiukasti länsimaiseen akateemiseen filosofiaan ja sen yhteiskunnallinen vaikutus on vähäinen; suomalainen kirjallisuus taas ei ole myötävaikuttanut taidemuodon yleiseen kehitykseen.

⁶ Vrt. Kyllönen 2016.

levissä kirjallisuusseisseissään. Pylkön tulkinnessa suomalaisen kulttuurin perustilanne on valheellinen. ”Ukon ilta” -dialogissa, väittelyn kuumottaessa ohimoja, tämä seikka tuodaan esiin suorasukaisesti:

Euroopan linnakkeen tornista suomalainen kirjallisuus, taide ja tiede on sontaa, jonka joku maalainen on vahingossa tuonu kengissään kaupunkiin. Ja vika on meissä: me matkitaan eurooppalaisia ja matkiminen on kulttuurissa näivettävää, lopulta tuhoisaa. (Pylkkö 2006a: 371–372)

Muotoilu on Ukon, vuorokeskusteluissa esiintyvän Pylkön *alter egon*, joka ensimmäisessä Ukko-dialogissa väittelee kahden akateemisen ystävänsä, taustaltaan työväenluokkaiseksi tamperelaiseksi mainitun Takosen ja kosmopoliittisesti suuntautuneen, porvarislähtöisen Boriksen kanssa. Kyseessä on ”Väinö Linna -symposium ruotsalaisessa sotilaskodissa” Karlskronassa. Dialogin eloisa väntö kietoutuu Ukon provokatiivisten väitteiden ja kumppanien vastaväitteiden vuohon. ”Vuorovesi” laajentaa keskustelun alaa länsimaiseen luontosuhteeseen, ja hahmoihin on liittynyt Aino (Ukon kumppani). Olennaisimpana tapahtumapaikkana on vene, pääosin Cuxhavenin satamassa.

Johdantona suomalaisuuden ongelmaan toimii siis Linnan kirjailijanrooli, hänen pääteostensa asema ja niiden kautta ilmenevät fennomanian ohjelman seuraukset. Keskusteluun sisältyvät monet Pylkön pääaiheet: porvarillistuminen ruumiillisen ja henkisen työn hierarkkisen erottamisen ja ruumiillisen työn hylkäämisen asussa, porvarillistumisen tulkinta Suomen eurooppalaisen kolonisaation täydellistymisenä, suomalaisen kirjailijan kaksieluisuus eurooppalaisia taideihanteita jäljittelevän herrastelun ja suomenkielen kääntymättömyyksistä ammentavan merkillisyyden välissä, eurooppalaisuminen suhteena tekniikkaan, kielten ja kokemuksen kääntymättömyyden merkitys luontosuhteelle, kvanttiteorian holismin ymmärtämisen edellytysten kautta perusteltu dialektisen ajattelun välttämättömyys, sekä vuoden 1918 tapahtumien uudelleentulkinta osana Suomen kolonisaatiohistoriaa.

Vuorovesi”-dialogi pureutuu syvemmälle eurooppalaisen ajattelun teknisyuden ja siitä kumpuvaan luontosuhteen ongelmaan ja kehittää suomen kielen ja sen mahdollistamien kokemisen tapojen aihetta mahdollisuutena teknisen asenteen sivuuttamiseen. Ongelmanasettelua valaisee erityisesti Pentti Linkolan luontoajattelun tarkastelu eurooppalaisittain sivistyneen mielen ja sille vastakkaisen elämäntavan ristiriitana.

Näistä aiheista tarkastelen lähemmin Pylkön uudissanastoa sekä sisällissotatulkintaa pyrkimyksinä avata ”suomisuuden joukkohauta”. Koska eurooppalainen ajattelu ja suomen kieli eivät vaa-

tivimmassa mielessä kohtaa, on suomen kieleen asettuneelle eurooppalaiselle kasvannaiselle ja siitä seuraavalle toiminnalle syytä antaa nimi ja se on *herrastelu* (2006a: 371, 2006b: 9). Jos lukija ihmettelee, mitä on Pylkön oma toiminta tässä kielellisessä limbuksessa, vastaus kuuluu: ”näyteltyä herrastelua” (2006b: 9). Herrastelun ydin on pyrkimys eurooppalaisten ajattelun ja kokemuksen tapojen jäljittelyyn ja niihin mukautumiseen, esimerkiksi pyrkimällä kirjoittamaan kirjallisuutta suomeksi. Näytelty herrastelu puolestaan on tietoisuutta mahdollittamasta kulttuurisesta tilanteesta ja oman toiminnan luonteesta näytellynä, matkimisena ja parodiana suhteessa jäljiteltäviin eurooppalaisiin kulttuurikäytäntöihin.

Herrastelun varsinainen vastakohta on *merkilisyys* eli suomen kielen erityisistä voimavaroista eloa saava kielenkäyttö. Merkillisyydessä on kyse esimerkiksi henkilöitymisen ja esineellistämisen heikentymisestä, tietynlaisesta ontologisesta nihilismistä, joka tulee parhaiten esiin erilaisissa eurooppalaisen kieliopin passiivisiksi luokittelemassa muodoissa. Pylkön paraatiesimerkki tämänkaltaisista ilmauksista on ”ollaan”, jonka kantama olemisen tapa ei käänny indoeurooppalaisille kielille oikein mitenkään, sillä siinä ei ole tunnistettavissa loogista, psykologista, kieliopillista tai sosiologista subjektī-predikaatti-rakennetta (esim. Pylkkö 2009: 101). Miten esimerkiksi käännetään ilmaus ”ollaan erällä” selittämättä pitkällisesti siihen sisältyvää oljoiden sulautumista olemisensä ja tekemistensä olosuhteisiin vakiintuneen asutuksen ja sitä määrittävien suhteiden ulkopuolella? Tätä taustaa vasten suomisuus on tulkittavissa suomalaisuuden alle hautautuneiksi kulttuurisiksi sedimenteiksi, joista erityisesti kieli kantaa tähän päivään asti kaikevia muistumia. Pylkölle Aaro Hellaakosken runot ovat edustava esimerkki suomen kielen merkilisyys-ulottuvuuden eloisasta käytöstä runoudessa. Radikaalin maantieteen syntyedellytysten valaistamiseksi voisikin olla hedelmällistä tutkia Hellaakosken runouden ja maantieteen yhteyttä tai kenties sen puuttumista.

Tutkimuksellisesti Pylkön työstä avautuva perspektiivi antaa kontekstuaalisesti syväluotaavaa pontta tarkastelutavoille, jotka kiinnittävät huomiota esimerkiksi kielen ja kulttuurin yhtenäistämiseen valtion mieltämisen edellytyksenä (Anderson 2006), valtion muodostuksessa sovellettuihin vallan tekniikoihin (esim. Scott 1998; Rae 2002), maantieteen rooliin fennomanian hankkeessa (esim. Arnkil 2004) sekä suomalaisuuden määrittelyyn suhteessa sen toiseuksiin, joita on Venäjän, Ruotsin ja Euroopan (Harle & Moisio 2001) lisäksi runsaasti kerrostuneina suomalaisuuden identiteettipoliittisen määritelmän sisään (saamelaiset,

karjalaiset, siirtolaiset jne.). Subjektivaatioksi käsitteellistettynä tämä suomalaisen kulttuurin kautta toteutettu kansalaisen kasvatustyö on ymmärrettävä niini, että se loi sekä kuvitteellisemmän kansa-subjektin että ensi kertaa myös eurooppalaistetun yksilösubjektin asubjektiiivisten kokemisen tapojen tilalle. Kulttuurisen yhdenmukaistamisen ääritapauksena voidaan pitää vuoden 1918 tapahtumia, joihin Pylkön tulkinnassa liittyy etnisen puhdistuksen piirteitä. Väkivallan kasvatuksellisen aspektin osalta tälle tulkinnalle antaa tukea esimerkiksi Juha Siltalan *Sisällissodan psykohistoria* (2009).

”Ukon illassa” kiista työväestön porvarillistumisesta hyvinvointivaltion tekniikoiden myötä johtaa kysymykseen Suomen sisällissodan panoksista: Onko luokkakantainen ja sosiaalishistoriallinen selitys väkivallalle riittävä? Pylkön mukaan ei, vaan kiihtyvän molemminpuolisen terrorin kierre on paremmin ymmärrettävissä suomenkielisen rahvaan kapinana herrasväkeä, sivistyneistöä ja onnistuneen eurooppalaisesti sivistettyä kansanosaa, kuten Pohjanmaan vauraita talonpoikia, vastaan. Se, että rahvaankokemukselle pyrittiin antamaan sosialistinen tulkinta, tai että valkoinen osapuoli järjestäytyi nationalismin nimissä, ei tarkoita, että nämä aatteet sen paremmin kuin materialistis-yhteiskunnalliset ristiriidatkaan tyhjentävästi selittäisivät yhteenoton, terrorin ja koston säälimätöntä väkivaltaisuutta:

Kapinalla ei oo varsinaisesti mitään rationaalista selitystä; kapinassa ihminen astuu rationaliteetin ulkopuolelle ja samalla selittämisen ulkopuolelle. [...] Kapina oli menetetyt alkumielen kosto, kateuden, kaunan ja murhanhimon siivittävä purkaus, ei järkeilyä ja eettisesti perusteltu vallankaappausyritys. Suomalainen rahvas tunsii, miten sen mieli pala palalta murretaan ja eurooppalaistetaan ja iski takaisin. Viimeisen kerran ja turhaan. Iskussa oli kuolemanhakuinen maku koska eurooppalainen miehittäjä asu jo tiukasti kuin iilimato suomalaisessa sielussa, myös rahvaan sielussa. (Pylkkö 2006a: 411)

Pylkön tulkinnalle eivät anna pontta niinkään punaisen osapuolen omat tulkinnat tekemisistään, vaan valkoisen osapuolen lausunnot koston oikeutuksesta. Varsinkin suomenruotsalaiset aikalaiset näkivät silloisten eurooppalaisten rotuteorioitten valossa sisällissodan etnisenä puhdistussotana, jossa kansanruumista leikattiin ja kuritettiin ulos ”matalaotsaista aasiansuomalaisuutta” (Pylkkö 2006a: 406). Fennomanian ohjelmallinen idealismi ja kansankuva pettyivät tapahtumien seurauksena, mikä ravitsi rahvaan aasialaisuutta ja venäläisyyttä syyttäviä puhetapoja (esim. Siltala 2009). Sisällissotatulkinna etninen jakolinja ei siis kulje suomalaisuus–ruotsalaisuus-akselilla, vaan eurooppalaisuuden ja vielä kansallistamattoman suomaisuuden jakolinjalla. Valtion kehityssuunta ratkaistiin si-

sällissodassa ja se merkitsi kansan kasvattamista eurooppalaisittain kuriin ja nuhteeseen, pois rahanomaisuudesta, vaikkakin tässä yhteydessä eurooppalaisuus tulkittiin pikemminkin kansallisaatteeseen kuin kosmopoliittiseen eurooppalaisuuteen tukeutuen (vrt. Valtonen 2018).

Pylkköläisellä tulkintalinjalla suomalaisesta kulttuurista on vähän julkisia liittolaisia. Kuitenkin sellaisia on tunnistettavissa. Suomen ja Euroopan suhdetta sekä suomalaisen valtiokansalaisen kasvattamista ovat vastaavalla otteella tarkastelleet teatteri- ja elokuvaohjaajat Jouko Turkka ja Jari Halonen. Varsinkin Turkan TV-sarjat *Seitsemän veljestä* (1989) sekä *Kiimaiset poliisit* (1993) viittaavat groteskin ilmaisun ja huumorinsa kautta suomisuuden ja eurooppalaisen kulttuurin kipeään suhteeseen. Halosen elokuvat *Aleksis Kiven elämä* (2002) ja varsinkin *Kalevala – uusi aika* (2013) ovat tulkintani mukaan aiheen erinomaisen tietoisia kehitelmiä. Tieteessä Pylkön suomalaisuustulkinta soi yhteen Matti Sarmelan kulttuuriekologisesti suuntautuneen antropologian kanssa. Sarmelan (2007: 55–56) tunnistamat kulttuurijärjestelmät syventävät tässä suomisuudeksi kutsuttua kulttuurin moniaineeksista kerrostuneisuutta (vrt. Teronen 2014). Pylkön analyysiä kielen ja ajattelun suhteesta muistuttavat myös etnofuturistiset (esim. Sallamaa 2018) tulkinnat virolaisten ja muiden uralilaisia kieliä puhuvien kansojen kulttuurisesta tilanteesta sekä pohdinnat uralilaisiin kieliin pohjautuvan filosofian mahdollisuudesta (esim. Kádár 2010; Kaplinski 2011).

Pylkön kuvaama suomalaisuuden kriisi ilmenee selkeästi myös tämänhetkisessä poliittisessa ja kulttuurisessa polarisaatiossa, joka on osa laajempaa länsimaisten yhteiskuntien polarisaatiokehitystä. Tällä kertaa polarisaatio tapahtuu jo mentaalisesti kolonisoidun siirtomaan sisällä, ei kuitenkaan heran ja rengin dialektiikkana, eikä suomisuuden vastarintana mielen ja kielen kolonisoivalle herrastelijasubjektille. Polarisaation osapuolet ovat yhtäältä kansalliseen takertujia ja toisaalta ylikansalliseen hakeutujia. Kansallinen ymmärretään polarisaatioasetelmissa irrallaan suomisuusjuurista ja liitetään kansallisvaltion hallinnan ja subjektivaation symboliikkaan, joita oletetusti voimauttaa eurooppalaisen rasismi.

Kuitenkaan polarisaatio ei ulotu oleellisten asioiden politisointiin tai suuntaudu talouden hoivissa muotoutunutta ja luonnontiede-tekniikan varustamaa maailmanporvaria vastaan. Sen sijaan ”junttikapinalliset” ovat maailmallisuudessaan samanlaisia kuin polarisaation toinen osapuoli, eli talouden ja tekniikan, etikan ja demokratian ajanmukaiset, ylikansalliset edustajat. ”Perussuomalainen” nimenomaan ei ole pylkköläisittäin ymmärretty junt-

ti, saati metsäläinen, vaan kaikesta herravihalla ratsastelusta huolimatta itsekin ”supieurooppalainen” herrastelija ja näin ollen kykenemätön tunkeutumaan poliittiskulttuurisen perusristiriidan ytimeen. ”Kansallismielisten” ja ”globalistien” kiista koskei lähinnä valtiosuvereniteetin käyttöä maailmanporvarin liikekannallepanemien erilaisten virtojen hallinnoinnissa, missä suurimmat intohimot liittyvät liikkeellä oleviin ihmisiin ja ympäristökriisin haittojen tunnistamiseen ja jakamiseen. Tässä kehittelystä näkökulmasta ylikansallistunut poliittinen vastakkainasettelu ja ”kulttuurisota” ovat loiskiehuntaa ”jännän äärellä” ja todellisen aavikon laitamilla.

Subjekti sikana vatukossa: Luontosuhteen ongelma

Suomen kulttuurisen tilanteen radikaali haastaminen ja uudelleen ajattelun vaatimus suuntautuvat Pylkön (2009: 135) mielestä luontosuhteen ongelmaan: ”[...] [S]uomisuusongelma ja luonnon pelastaminen ovat hämmästyttävästi analogisia, elleivät suorastaan samanrakenteisia”. Tässä suhteessa Pylkön ajattelusta avautuva radikaalimaantieteellinen tulkintalinja koskee tiedetekniikan maailmankuvan kyseenalaistamista tunnistamalla ympäristökriisin tuottamisen logiikka. Pylkön luontoajattelu on sukua esimerkiksi Linkolan tai Sarmelan syväekologiselle ajattelulle. Sen mahdolliset liittolaisuudet, kiistakumppanuudet tai hedelmälliset väkäsysteetit radikaalissa maantieteessä koskevat ennen muuta kohtuutalous-ajattelua (esim. Lehtinen 2015) sekä alkuperäiskansojen suullista perinnettä, joiden kautta voidaan tunnistaa omia edellytyksiään tuhoamattomia luontosuhteita ja elämäntapoja (Mustonen 2018). Edelleen Pylkön ajattelu voi asettua kiinnostaviin haastamiseen ja kaksoisliikkeen suhteisiin moninaisten talouksien (esim. Hyvärinen 2018) tai bioregionalismin (esim. Rantanen 2016) kehitemien kanssa.

Tärkeitä osoituksia tavasta, jolla tieteellinen ajattelu (dialektiikalla ja ilman) ajautuu kielellisiin ja ajatuksellisiin vaikeuksiin luontosuhteen kanssa, ovat maantieteessä luonnon käsitteestä käydyin englanninkielisen keskustelun saamat oudot piirteet. Konstruktionistiset tulkinnat ihmisen luontosuhteesta ovat johtaneet muotoiluihin kuten ”luonnon tuottaminen” (*production of nature*) (Smith 2010) tai ”sosiaalinen luonto” (*social nature*) (Castree 2005), jotka eivät tyydy metaforisesti tunnistamaan luontosuhteen tiettyjä aspekteja, vaan haitallisella tavalla päätyvät kyseenalaistamaan ei-inhimillisen maailman riippumattomuuden havainnoijastaan, siis ontologiselta statukseltaan epämääräisen

luonto-objektin materiaalisien riippumattomuuden subjektin tietävyydestä. Tähän luontosuhteen vaurioituneisuuden oireistoon kuuluvat myös erilaiset hybridistiset sekä uusmaterialistiset tulkinnat (vrt. Malm 2018).

Pylkön työstä avautuvasta näkökulmasta näissä tieteellisen käsitteellistämisen vaikeuksissa on kyse ensinnäkin ristiriidattomuuteen pyrkivän tieteellisen asenteen aseettomuudesta ihminen-luonto-dialektiikan äärellä samoin kuin kielten ja niissä elävän ajattelun vaihtelevista mahdollisuuksista muodostaa luontosuhdetta. Ekofilosofia onkin täynnä kysymyksenasetteluja, joiden käsittely ilman dialektiikkaa ei onnistu. Käsitteellisissä ristiriidoissa on otettava huomioon, että ihminen on toisaalta eläin, toisaalta ei; kulttuuri on osa luontoa ja toisaalta ei. Samoin perimä määrää ihmisen käyttäytymistä, mutta toisaalta taas ei. Ihmistä ei voi samastaa jännöksettä kulttuurintuotteisiinsa, mutta yhdeksi eläimeksi tunnistettunakin ihmisen erikoinen luonto ja asema muista eläimistä poikkeavana lajina on kyettävä ymmärtämään. Pylkön sanoin: ”ilman dialektiikkaa emme selviä tässä käsiteviidakossa, missä hyväntahtoisilta pehmoleluilta vaikuttavat käsitepedot ovatkin kaikkein vaarallisimpia” (2015: 2).

Vielä kiinnostavammaksi asetelma käy seuraamalla kielten ja niille ominaisten kokemisen ja ajattelutapojen eroja. Toisin kuin (kieliopillisesti oikeellisessa asussaan) tarkkarajaisina pidettyjä käsitteitä hierarkkisesti järjestävät indoeurooppalaiset kielet, joissa käsitteiden suhteita joudutaan hahmottamaan dialektisesti, viittaavat esimerkiksi suomalais-ugrilaisen kielen onomatopoeettikka ja sanapari epämääräisyyttä ja ristiriitoja sietävään käsitepakoisuuteen. Juuri yleiskäsitteitä muodostetaan monissa suomalais-ugrilaisissa kielissä sanaparien avulla, ja tällaisina niihin sisältyvä ajatus asioiden-ilmioiden sanallisen tavoittamisen epätarkkuudesta. Esimerkkeinä voi mainita viron pikku ötököitä tarkoittavan *sitikad-satikad*, mordvan sisälmyksiä tarkoittavan *sedeit-maksot* tai suomen *maa(-)ilman*. Jan Kaplinskin mukaan ”sanapari osoittaa, että yhtä ainoaa tarkkaa nimeä, käsitettä, ei ole olemassa; täytyy tulla toimeen epätarkkojen kanssa” (2000). Samoin käsiteparin nimeämät luokkaansa edustavat konkreettiset asiat (partikulaarit) viittaavat yleiskäsitteiden (universaalien) heikompaan todellisuuteen yksityisiin asioihin verrattuna. Vaikka käsitteiden käyttö voi olla ytimeltään tarkkaa, hyväksytään tämänkaltaisessa ajattelussa niiden hämärtyminen reunoiltaan. Tällaiset kieli ja ajattelu eivät suosi luonnon pelkistämistä esimerkiksi subjektin tiedon kohteeksi tai raaka-aineiden varannoksi.

Dialogissa ”Vuorovesi” Ukko liittyy pyrkimykset luonnonsuojeluun ihmis- ja todellisuuskäsitykseen,

joka on vastuussa ympäristökriisin tuottamisesta – siis subjektiin, sen tekniseen tietoon, järkeen ja suunnitelmiin. Luontoa ei pidä suojella vaan se on jätettävä omiin oloihinsa vastaavasti kuin ihmistä on lakattava sivistämästä ja hallinnoimasta. ”Luonto pelastetaan elämällä *siinä*” (Pylkkö 2009: 127). Ajatuksessa kiteytyy alueellisen ja paikallisen kielien ja kulttuurin elimellinen yhteys alueelliseen ja paikalliseen luontoon, ja tämän yhteyden etsimisessä paras ohjenuora on paikallinen ylipolvinen perinne, sikäli kun sellaisen aineksia tai muistoja on tavoitettavissa (vrt. Vadén 2000). Väittelyssä Ukko antaa siimaa myös eurooppalaisuudelle toteamalla, että ne eurooppalaisuuden muodot, jotka eivät osallistu Euroopan teknisen ytimen rakentamiseen, siis potentiaalisesti vuoristotuella kesytetyt Euroopan syrjäseudut, voivat kyetä vaalimaan suhdettaan paikalliseen luontoon (Pylkkö 2009: 129). Tässä suhteessa kiinnostava kysymys kuuluukin, kuinka leveä on Euroopan reuna. Voidaanko siitä löytää valistuksen, kapitalismin ja luonnontiede-tekniikan dekonstruktion jälkeen moneus ilman ydintä? Kasvaako vai kaventuuko reuna suhteessa tekniseen ytimeen? Kysymyksen kääntöpuoli on, mitä Suomessa on säästynyt teknistyneeltä luontosuhteelta. Ja ehkä ennen kaikkea: mitä kaikkea on meneillään. Mikä kykenee haastamaan tai sivuuttamaan subjektikeskeisen, esi-neellistävän ja teknistävään luontosuhteen?

Suomisuuden ja sen alueellisen luontosuhteen osalta ”maailmanloppu meni jo” (Pylkkö 2009: 136). Pylkkön teesien mukaan se tietystä mielessä tapahtui suomen kirjakielen kehittymisen myötä, mutta viimeistään toisen maailmansodan jälkeisessä rakennemuutoksessa. Maailma parannettiin Euroopan kopioksi, säänneltyksi hyvinvointi-, turvallisuus- ja teknohelvetiksi. Kysymykseen siitä, mitä on tehtävä, Ukon vastaus kuuluu: ”Ei mitään! Kaikkien pitää tehdä eimitää. Saatana! Vai eiks lopettamista kelpuuteta tekemiseksi. Jos kelpuutetaan, niin pitää tehdä lopettamista, pidättymistä, häviämistä, vetäytymistä, pysähtymistä...” (Pylkkö 2009: 137)

Pylkkön näkemys (2013: 303) omaa perustaansa luhimattomasta talouden järjestämisestä muistuttaa suuressa määrin Linkolan (1971) hahmottelemaa mahdollista maailmaa. Elämän perusta voisi kestävästi perustua esimodernille ja esikapitalistiselle maataloudelle, verstastaloudelle ja pienteollisuudelle, jonka teknistä kehitystä säänneltäisiin tiukasti. Periaatteena olisi yksityisomistus ja -yritteliäisyys, mutta pääoman kasautuminen tulisi päättäväisesti estää. Tuotantomääriä, tuotteita ja ulkomaankauppaa säänneltäisiin tarkoin. Rahoitus-toiminta rajoitettaisiin paikallisiin hankkeisiin ilman mahdollisuutta pörssikeinotteluun. Vuorokeskustelun vastakkaisen näkökulman sisällyttämistä koskevan ajatuksen mukaisesti ”Kaatopaikan” vas-

taväittäjänä toimiva nuorukainen nimeää näköalan vihreäksi pahoinvointivaltioksi ja epäilee sääntelyn edellyttävän väkivaltaista kurinpitoa. Tätä Ukko ei kiistä, mutta linjaa: ”Historian ensimmäinen aktiivinen köyhtymisyritys ei tietenkään ole mitään paluuta, idylliä tai pakoilua. Se on ainut poliittinen ja talousopillinen haaste, mikä ihmisellä todella on edessä.” (Pylkkö 2013: 304)

Luonnon olosuhteisiin sopeutumaan kykenevän ihmisyhteisön mahdolliset muodot ja skaalat jäävät Pylkkön (ja monen muun ympäristöajattelijan) tarkastelussa paljolti implisiittisiksi. Yksi osa ongelmaa on tietenkin valtion ja kapitalismin suhde, joka on merkittävässä määrin vastuussa maailmanlaajuisen ympäristötuhon tuottamisesta ja erityisesti kilpailun kautta toimivan kasvupakon logiikan voimaansaattamisesta ja ylläpidosta. Pylkkö tarkastelee luontosuhdetta alueellisena ja paikallisena kysymyksenä, mutta aktiivisen köyhtymisyrittelyn poliittinen tila näyttää legitimiin pakkovallan oletuksen myötä olevan valtio – tuo sama luomus, jonka järjestyksen perustaminen ja sen piirissä harjoitettu toiminta ovat näivettäneet luontosuhteen ja eurooppalaistaneet kulttuurin Suomeksi rajatulla alueella. Ellei luontosuhteen vääristymiä ratkaise paikallisesti järjestäytynyt ekomafia, jää Pylkkön tarkastelun valossa vaihtoehdoksi tiukka valtiollinen sääntely.

Ihmisyhteisön muotojen ja organisaation kysyminen on oleellista myös ympäristökysymyksen ratkaisemisen kannalta, ja siihen kuuluvat oleellisesti erilaiset kulttuuriset tilakäsitykset. Esimerkiksi bioregionalismin avulla on pyritty hahmottelemaan ympäristön ehdoilla jäsenytävää tilallisuutta. Kuitenkin tässä suhteessa merkittäviä ja poliittisesti akuutteja tutkimusongelmia ovat vähintään kapitalismin tilan tuotannon haastaminen, valtion ja kapitalismin suhteen muuttaminen fasilitoinnista regulaatioksi, sekä erilaisten alueellisesti ja paikallisesti menestyksekkäiden ympäristö- ja luontosuhteiden skaalaaminen ongelmia vastaavaan mittakaavaan. Nämä eivät ole vähäisiä vaatimuksia.

Askeesidiktatuurista kohtuuteen ja avoimeen tilaan

Pylkkön kapitalistisen talouden ja teollisen yhteiskunnan luonnontuholle puhistuja vastaääniä vaivaa vaihtoehtojen performatiivinen marginalisointi, joka on sukua viholliskuvaksi tunnistetun modernisaation totalisoinnille. Myös myötämielinen tulkitsija Vesa Kyllönen (2014: 99) epäilee, ettei Ukon raakaa ”askeesidiktatuuria” halua mukaan, ja ettei luopumisesta ole elämäntavaksi maailmanporvarille, joka kenties on Heideggerin (2000) *Das Maniksi*

nimittelemä ”kuka tahansa”. Mutta onko luontosuhteen korjaamiseksi miellyttävämpiä, vauraampia tai rauhanomaisempia ”vaihtoehtoja”, jos niiltä edellytetään kykyä katkaista ympäristökriisin tuottamisen logiikka. Miten tarkasti perinpohjaiseen muutoksen edellytykset ovat tiedettävissä? Onko alueellisen perinteen korostus tarpeeksi vai liiaksi rajoittavan ohjenuoran etsimistä tähän kysymykseen? Ja kuka tätä on tietämässä ja elämässä todeksi?

Subjektin ja sen kantaman maailmankuvan ongelmaan liittyen Salminen ja Vadén (2018: 172) ovat kutoneet pylkköläisistä lähtökohdista ajatusta omavaraistavasta asubjektivaatiosta mahdollisuutena vaadittuun katkokseen. Omavaraistamisen ytimessä on poisoppiminen fossiilikapitalismin addiktoivista järjestä ja elämäntavakäytännöistä. Näiden ääriviivaisten ajatusten yhdistäminen alkuperäiskansojen tietoa ja kotoperäisiä perinnekuultuureja sekä kohtuutaloutta ja moninaisia talouksia koskevaan maantieteelliseen tutkimukseen vaikuttaa hedelmälliseltä.

Ensinnäkin Tero Mustosen tutkimukset (esim. 2009, 2018) alkuperäiskansojen tiedosta (todellisuus- sekä ihmis- ja tilakäsityksistä) ja luontosuhteesta liippaavat läheltä Pylkön aiheita. Mustonen lukee esiin länsimaisten yhteiskuntien valtatilaa suppeana ja luonteeltaan alistavana tulkintana ”kaikkeuden avarasta kaartumisesta” ja sen moniolevaisista mahdollisuuskehistä. Sen sijaan avoin tila ja sen kaareutuvat olemukset kiinnittyvät ja ne välittyvät parhaiten juuri paikallisissa kielissämurteissa, jotka muodostavat omia ”tietojärjestelmiään” tai kenties merkillisyyden kehään. Kysytessä Pylkön eurooppalaisen ajattelun metafysiikkaan kohdistaman hyökkäyksen mielekkyyttä tai oikeutusta, on havainto alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen kolonialismin kokemusten samankaltaisuudesta ympäri maailman painava. Tiedon ja vallan sekä alueiden ja historioiden ristiriitajakumot eivät ehkä kerro kokemuksen yhteismittaisuudesta vaan eurooppalaisen järjen eri konteksteissa monistamista alistamisen ja hyväksikäytön ongelmista. Oleellisena erona Pylkön piirtämiin selkeisiin viholliskuviin Mustosen (ja laajemmin jälkikolonialistisen maantieteen) tutkimusotteessa piirtyy valmius toimia hybridististen olemassaolon tapojen kanssa ja tulla toimeen kolonialismin sekävien jälkien olosuhteissa vastoin filosofisen selkeyden ja puhtauden Euroopalta haiskahtavia ihanteita.

Moninaisten talouksien tutkimuksessa, *degrowth*- ja kohtuutalouden liikehännässä, pyritään niin ikään murtamaan tiedollisia luutumia ja hakeutumaan pois fossiilikapitalismin ja sen sukuisten nimittäjien polkuriippuvuuksista. Verrattuna nurjailun selkeitä vastakkainasetteluja suosivaan ajatuksenjuoksuun tuo moninaisten talouksien tutkimus esille tiedon ja tietämisen performatiivisen luonteen ja

toisaalta tiedon yksinuottisuuden alleen piilottaman ihmistoiminnan monimuotoisuuden esimerkiksi talouskäytännöissä (Alhojärvi 2017). Ympäristökriisin ja talouskäytäntöjen suhteen tutkimussuuntaus kyseenalaistaa ajatuksen totunnaisista politiikan tiloista: kokonaisvaltainen talouskäytäntöjen muutos ei voi luottaa vain virallistettuun kansallisen tason politiikkaan, vaan kamppailun paikat ja keinot ovat arkisia ja tilanteisia, vaikka ne kytkeytyvätkin laajempiin kulttuurisiin ja poliittisiin järjestyksiin (Alhojärvi 2019: 49). Tällöin elämäntapaan liittyvät valinnat, selänkäännot ja kieltäytymiset voivat olla merkittäviä, mutta niiden ei kannata esittää olevan kokonaisvaltaisia ratkaisuja.

Kohtuutalous (esim. Linjama & Kainulainen 2015) näyttäytyy Pylkön polemiikkiin suhteutettuna kenties liian eettis-rationaalisenä hankkeena, mutta tietämisen ja aktivismin muotona se tuo esiin kasvuhakuisen talousajattelun hulluuden. Kohtuuliike on läheinen *degrowth*-ajattelun talouskäytäntöjen kritiikille, mutta sen painotus on elämän- ja tuotantotapojen kohtuullistamisessa esimerkiksi tarpeettomimpien tuotannon tai kulutuksen yllälyöntien torjumisen sekä arkisten käytäntöjen harjoittamisen kautta. Kohtuutalouden arvopohjaa vasten Pylkön omavaraistalouden ja paikallisiin olosuhteisiin sopeutuvan tuotantotavan hahmotelmat näyttäytyvät täysin mielekkäinä, ja kenties niiden esittäminen poleemisena vaihtoehtona kokonaisvaltaisena nähdyille nykymenolle on tätä taustaa vasten yliampuvaa. Ehkä käsien likaaminen ja törssäämisestä luopuminen eivät edes ole niin laajasti vastenmielisiä vaihtoehtoja kuin Pylkkö esittää.

Vastuuliikkeen itsearvioinnissa sen vaikutusta yhteiskuntaan on pidetty riittämättömänä ja normaalin yhdistystoiminnan uumiin ajautumisen myötä hampaattomana (Lehtinen 2015: 198). Voiko kasvutalouden raivohulluuden vallassa oleville politiikan ja talouden päättäjille edes puhua ja argumentoida niin kuin järkeville ihmisille? Voisiko nurjailun radikalisoima, epäystävällisempi ja vaativampi kohtuuliike saavuttaa yhteiskunnallisesti enemmän kuin kohtuulliset vaatimukset? Poliittisen käytännön kannalta on vaivan arvoista kysyä tässä hahmotellun radikaalin maantieteen kautta avautuvia politiikan muotoja, tilallisuutta sekä käsitystä toimijuudesta.

Lopuksi: politiikka, paikallisuus, toimijuus (nurjailtuina)

Max Weberin (1919: 149) metafora politiikasta ”kovien lankkujen poraamisena” on pätevä ohjeuora mille tahansa radikaalille aloitteelle ja tavoitteelle. Kokemuksellisesti kovin harva saa kiinni

Weberin kielikuvan tavoittamasta työn kovuudesta, sillä käsikaira on jäänyt pois käytöstä ja nykyajan nopeasti kasvanut ainespuukin on kovin pehmeää. Joka tapauksessa poraaminen viittaa käsityöläisen silmämäärään, taitoon ja työstämiseen sisältyvään sinnikkääseen intohimoon. Nurjailevan selänkäänön ja ei-minkään tekemisen ohella avarasti kaartuvaa tilaa on myös omavaraistaville, kotoperäistävälle, kohtuullistaville ja villiinnyttävälle toiminnan muodoille.

Vastatakseni kysymykseen, mitä voi olla radikaali maantiede Suomessa ja suomeksi, olen edellä viitoittanut uudenlaista tulkintaa Suomen valtiollisesta hankkeesta. Valtionmuutostutkimuksessa tämä koloniaalinen asetelma on havaittavissa valtion tilasuhteiden sääntelyssä, ja se ilmenee selkeästi esimerkiksi kilpailuvaltion alueelliselle järjelylle tyypillisessä territoriaalisessa ekonomismissa (Moisio 2012). Laajemmin koloniaalisen asetelman jatkotutkimus olisi tarpeellista suhteessa Suomen ja Euroopan kimuranttiin suhteeseen sekä sen seurauksiin suomalaiselle tulkinnalle ”kansainvälisyydestä”. Tähän tutkimusasetelmaan sisältyisi suomalaisuuden poliittisen ja kulttuurisen rakentumisen reflektointia myös eurooppalaisuuden uudelleenmäärittelyä, jossa kyseenalaistetaan kovan teknisen ytimen ylivalta ja suunnataan huomion sisäisiin toiseuksiin ja haastajiin. Tässä suhteessa maantieteellisessä tutkimuksessa on tilaa kontekstiherkälle ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvalla suomenkieliselle työlle sekä Suomen Eurooppa-suhteen erikoislaadun kautta avautuvien laajempien asiayhteyksien kansainväliselle tarkastelulle.

Toisena tulkintalinjana olen tunnistanut Pylkön ajattelun avulla modernin, länsimaisen yhteiskunnan luontosuhteen ongelman paitsi teknistieteellisenä myös kielellisenä, kulttuurisena ja metafyyssisenä kysymyksenä, ja kytkenyt sen vastaavalla tavalla suuntautuneeseen maantieteelliseen tutkimukseen. Tällaista teoriapohjaa voi pitää riittäväenä alustana, mutta empiirisesti tilaa olisi alkuperäiskansoihin suuntautuvan tutkimuksen rinnalla paikallisten perinnekulttuurien luontosuhteiden ja elinkeinojen tutkimukselle ekologisen kestävyuden ja kohtuutalouden mahdollisten muotojen kannalta. Luontosuhteiden alueellisuuden ja paikallisuuden tutkimuksessa olennainen kysymys on, kuinka niitä koskeva tieto voidaan skaalata haastamaan kansainvälisen valtiojärjestelmän ja maailmantalouden kaltaisia hegemonisia järjestyksiä.

Näiden kahden tulkintalinjan ohella nurjailun ja radikaalin maantieteen törmäyskohdasta nousee kysymyksiä poliittisuudesta, paikallisuudesta ja toimijuudesta: minkälaisiin politiikan paikkoihin ja toiminnan muotoihin yhteiskunnallisia järjelyjä ja

talouskäytäntöjä haastavan erimielisyyden tulisi etsiytyä; kuinka teoretisoida paikallisuutta suhteessa erilaisiin regionalismeihin tai kansalliseen tilaan; ja minkälaisia toiminnan ja toimijuuden muotoja subjektin kontrollirakenteen heikentäminen ja subjektivaation kasvava epäilyksenalaisuus voivat tuottaa.

Jos perittyjen ajattelutapojen, järjen ja tiedon kiinnitykset sekä niiden epäilyttävyys saadaan esiin, voidaan kurkistaa tämän tietojärjestelmän ulkopuolelle. Mikäli teknologian, tieteen ja talouden vaihtoehdottomaksi edistykseksi voidellut hankkeet ymmärretään luonnontuhon ja ilmastokriisin keskeisiksi tekijöiksi, voidaan niiden ulkopuoliset merkittävyydet mieltää radikaalin toisen toimisen lähteiksi. Kapitalistisen luonnontuhoagendan historia on lyhyt ja sen valjastama rationaliteetti kapea. Ihmissuvun kulttuurihistorioiden kantamat ylisukupolviset kokemukset luonnossa elämisestä ja maailman merkityksellisyydestä ovat edelleen käytettävissä.

Kiitokset

Haluan kiittää Jenny ja Antti Wihurin rahastoa kirjoitustyöni mahdollistaneesta rahoituksesta. Kiitän myös anonyymejä vertaisarvioijia hyödyllisestä haastamisesta ja palautteesta.

KIRJALLISUUS

- Anderson, B. (2006) *Imagined communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, London.
- Apter, E. (2013) *Against world literature: On the politics of untranslatability*. Verso, London.
- Cassin B. (2004; toim.) *Vocabulaire européen des philosophies: Dictionnaire des intraduisibles*. Seuil, Paris.
- Castree, N. (2005) *Nature*. Taylor & Francis, London.
- Granö, J. G. (1930) *Puhdas maantiede*. WSOY, Porvoo.
- Granö, J. G. (1932) *Suomen maantieteelliset alueet*. WSOY, Porvoo.
- Heidegger, M. (2000) *Oleminen ja aika*. Teos, Helsinki.
- Heidegger, M. (2007) *Tekniikka ja käänne*. Eurooppalaisen filosofian seura, Tampere.
- Hildén, K. (1932) *The racial composition of the Finnish nation*. Statsrådet, Helsingfors.
- Hildén, K. (1958) *Kulttuurimme maantieteellisistä perusteista*. Kauppakorkeakoulun julkaisuja, Maantieteellisiä tutkielmia 17.
- Hyvärinen, P. (2018) Ruoantuotannon moninaiset taloudet ja tulevaisuudet. *Yhteiskunnallinen verkkolehti Peruste* 22.2.2018. <https://perustelevi.fi/ruoantuotannon-moninaiset-taloudet-ja-tulevaisuudet/>
- Hägerstrand, T. (1976) Geography and the study of interaction between nature and society. *Geoforum* 7(5–6) 329–334. [https://doi.org/10.1016/0016-7185\(76\)90063-4](https://doi.org/10.1016/0016-7185(76)90063-4)

- Häkli, J. (1999) Cultures of demarcation: Territory and national identity in Finland. Teoksessa Herb, G. H. & Kaplan, D. H. (toim.) *Nested identities: Identity, territory, and scale*, 123–149. Rowman & Littlefield, Lanham.
- Häkli, J. (2008) Regions, networks and fluidity in the Finnish nation-state. *National Identities* 10(1) 5–22. <https://doi.org/10.1080/14608940701819751>
- Jünger, G. F. (2010) *Die Perfektion der Technik*. Klostermann, Frankfurt.
- Kádár G. (2010) *Johdatus uralilaiseen filosofiaan*. Arator, Helsinki.
- Kaplinski, J. (2000) Jos Heidegger olisi ollut mordvalainen. 26.8.2019. <<http://jaan.kaplinski.com/philosophy/ugrimugri.html>>
- Kaplinski, J. (2011) Estonians, Finns, Hungarians, Turks and Mongols. *Hungarian Review* 2(2). http://www.hungarianreview.com/print/estonians_finns_hungarians_turks_and_mongols
- Kouhia, A. & Tammi T. (2014) Akateemisen kapitalismin uusliberaali tutkijasubjekti kasvatustieteellisessä tohtorikoulutuksessa. *Kasvatus & Aika* 8(2) 22–39. <https://journal.fi/kasvatusjajaika/article/view/68592>
- Kuisma, M. (2009) *Suomen poliittinen taloushistoria 1000–2000*. Siltala, Helsinki.
- Kurki, J. (2005) Kääntämisen vapaus? Kysymyksiä filosofian kääntäjän tehtävästä. *niin & näin* 4/05 82–85.
- Kurki, J. (2006) Filosofia, kieli ja valta: Vastaus Pauli Pylkölle. *niin & näin* 2/06 77–79.
- Kyllönen, V. (2014) Suokansan pimeys ja kylähullun murhanhimo – Hulluuden merkittävyys Pauli Pylkön ajattelussa. *niin & näin* 4/14, 95–101.
- Kyllönen, V (2016) ”Eräät elämäkerrat”. 5.10.2016, <<https://supitolho.wordpress.com/category/kulttuuri/>>
- Lahtinen, M. (2006) *Snellmanin Suomi*. Vastapaino, Tampere.
- Lehtinen, A. (2013) Provinsialismi rajaseutujen haasteena. Teoksessa Knuutila, S., Järviluoma, H., Logren, A. & Turunen, R. (toim.) *Syrjäseudun idea. Kulttuurianalyysija Ilomantsista*, 16–21. SKS, Helsinki.
- Lehtinen, A. (2015) Kohtuus liikkeessä. Teoksessa Linjama, T. & Kainulainen P. (toim.) *Kohtuus vaarassa. Onnen aikoja rajallisella planeetalla?*, 189–200. Kirjokansi, Joensuu.
- Linkola, H. (2013) ”Niin todenmukainen kuin mahdollista”. *Maisemavalokuva suomalaisessa maantieteessä 1920-luvulta 1960-luvulle*. Department of Geosciences and Geography A 22.
- Linkola, P (1971) *Unelmat paremmasta maailmasta*. WSOY, Helsinki.
- Luukkonen, J. & Sirviö, H. (2017) Kaupunkiregionalismi ja epäpoliittisoinnin politiikka. Talusmaantieteellinen imaginaari aluepoliittisten käytäntöjen vastaansanomattomana viitekohteena. *Politiikka* 59(2) 114–132.
- Malm, A. (2018) *The progress of this storm*. Verso, London.
- Massa, I. (1994) *Pohjoinen luonnonvalloitus*. Gaudeamus, Tampere.
- Moisio, S. (2003) *Geopoliittinen kamppailu Suomen EU-jäsenyydestä*. Annales Universitatis Turkuensis C204.
- Moisio, S. (2008) Finlandisation versus westernisation: Political recognition and Finland’s European Union membership debate. *National Identities* 10(1), 77–93. <https://doi.org/10.1080/14608940701819785>
- Moisio, S. (2012) *Valtio, alue, politiikka*. Vastapaino, Tampere.
- Moisio, S. (2015) Towards transnational spatial policies in Finland. *Nordia Geographical Publications* 44(4) 87–93.
- Mustonen, T. (2009) *Karhun väen ajast-aikojen avartuva avara*. Joensuun yliopisto, Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 92.
- Mustonen, T. & Lehtinen, A. (2018) Dynamic, endemic, re-wilded. *Ecologist: The Journal for the Post-Industrial Age* 2018(6). <https://theecologist.org/2018/nov/21/dynamic-endemic-re-wilded>
- Oittinen, R. (2006) Koko totuus? Kääntämisen mahdollisuudesta ja mahdottomuudesta. *niin & näin* 2/06 85–88.
- Pykkö, P. (1998a) Suomen kieli on vetäytymässä ja jättämässä meidät rauhaan toisiltamme. *niin & näin* 1/98 44–49.
- Pykkö, P. (1998b) *The aconceptual mind. Heideggerian themes in holistic naturalism*. John Benjamins, Amsterdam.
- Pykkö, P. (2005) *Richard Wagner ajattelijana – Antimodernisti, luonnonmystikko, gnostikko*. Uuni, Taivassalo.
- Pykkö, P. (2006a) Ukon ilta. Teoksessa Arnkil, A. & Sinivaara, O. (toim.) *Kirjoituksia Väinö Linnasta*, 357–414. Teos, Helsinki.
- Pykkö, P. (2006b) Merkillisyys ja herrastelu – käänös fennomanian umpikujassa. *niin & näin* 1/06, 7–15
- Pykkö, P (2006c) Fennomanian umpikujasta nykysuomalaiseen itsepetokseen. *niin & näin* 2/06 81–83.
- Pykkö, P. (2006d) Suomi perustuu erehdykseen. *niin & näin* 4/06 15–21.
- Pykkö, P. (2009) *Luopumisen dialektiikka*. Uuni, Taivassalo.
- Pykkö, P. (2010) Lemuurien yö – Ernst Jünger ja kansallissosialismi. Teoksessa Jünger, E. *Marmorijyrkänteillä*, 155–198. Uuni, Kustavi.
- Pykkö, P. (2012) Fysiikkaviikari filosofian ihmemaassa – eli olisiko uskovaisuutta hoidettava lääkkeillä ja kirurgialla? Kari Enqvistin Kuoleman ja unohtamisen aikakirjat ja muita hänen kirjoituksiaan. <<http://www.uunikustannus.fi/fysiikkaviikari.pdf>>

- Pylkkö, P. (2013) *Ajatus ja kädet*. Uuni, Taivassalo.
- Pylkkö, P. (2015a) *Kielikuva ja mielikuva*. Uuni, Taivassalo.
- Pylkkö, P. (2015b) Ekologiasta luopumisen dialektiikkaa – Huomautuksia Pasi Takkinen esseeseen ”Ympäristövallankumous Euroopan vastaisena kamppailuna – Johdatus Pauli Pylkön luontoajatteluun (Elonkehä 2/2015)”. <<http://www.uunikustannus.fi/takkinen.pdf>>
- Rae, H. (2002) *State identities and homogenisation of peoples*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Rantanen, V. (2016) Bioregionalismi, lyhyt oppimäärä. *Elonkehä* 2016(1). <http://www.elonkeha.com/2016/03/18/bioregionalismi-lyhyt-oppimaara/>
- Riikonen, H. K. (2006) Reunamerkitöjä keskusteluun filosofisten tekstien kääntämisestä ja suomalaisesta kirjallisuudesta. *niin & näin* 2/06, 89–93.
- Salminen A. & Vadén T. (2018) *Elo ja anergia*. niin & näin, Tampere.
- Sarmela, M. (2007) *Suomen perinneatlas*. SKS, Helsinki.
- Schmitt, C. (2015) *Poliittisen käsite*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Scott, J. C. (1998) *Seeing like a state*. Yale University Press, New Haven.
- Siltala J. (1999) *Valkoisen äidin pojat*. Otava, Helsinki.
- Siltala, J. (2009) *Sisällissodan psykohistoria*. Otava, Helsinki.
- Sirviö, H. (2015). *Valtiomuutos ja satiirin pohjoinen ulottuvuus*. Nordia Geographical Publications 44(1).
- Smith, N. (2010) *Uneven development*. Verso, London.
- Tervonen, M. (2014) Historiankirjoitus ja myytti yhden kulttuurin Suomesta. Teoksessa Markkola, P., Snellman, H. & Östman, A. C. (toim.) *Kotiseutu ja kansakunta: miten suomalaista historiaa on rakennettu*, 137–162. SKS, Helsinki.
- Theodore, N., Jazeel, T., Kent, A. & McKittrick, K. (2019) *Keywords in radical geography: An introduction*. John Wiley & Sons, Hoboken. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/9781119558071.ch1>
- Tiitta, A. (2015) *The history of geographical studies in Finland 1809–1921*. The history of learning and science in Finland 1828–1918 7b.
- Tukiainen, A. (2011) Pylkkö, nurjailija. *Kaltio* 2/11. <http://www.kaltio.fi/vanha-arkisto/lehtiarkisto/kaltio-2-2011/tukiainen211>
- Vadén, T. (2000) *Ajo ja jälki*. Atena, Jyväskylä.
- Valtonen, P. (2018) *Kosmopoliitteja ja kansallismielisiä. Aatteiden kamppailu sotienvälisessä Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Weber, M. (1919) Poliitiikka ammattina ja kutsumuksena. Teoksessa Weber, M. (2009) *Tiede ja politiikka*. Kutsumus ja ammatti, 69–150. Vastapaino, Tampere.
- Westerholm, J. & Raento, P. (1999; toim.) *Suomen Kartasto 1999 – 100-vuotisjuhlakartasto*. Suomen Maantieteellinen Seura & WSOY, Porvoo.